

**КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

**РОЗВИТОК НОВІТНІХ ФОРМ
МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ
ІНТЕГРАЦІЇ НА ПОЧАТКУ 21 СТОЛІТТЯ**

Монографія

With the support of the LLP of the European Union

За підтримки програми «Навчання впродовж життя»
Європейського Союзу

КИЇВ – 2016

УДК 339.92
ББК 65.5
Р 64

Автори:

О. І. Шнирков (підрозділ 1.4, 2.1), А. С. Філіпенко (підрозділ 1.1),
Д. П. Расшивалов (підрозділ 3.7), Р. О. Заблоцька (підрозділ 4.1, 5.3),
З. О. Луцишин (підрозділ 3.4), А. П. Румянцев (підрозділ 3.8),
В. І. Мазуренко (підрозділ 3.3),
Н. В. Резнікова (підрозділ 1.2, 1.3, 3.5, 4.3, 4.7, 5.2),
О. А. Чугасв (підрозділ 5.7), Л. С. Полішук (підрозділ 4.4),
В. В. Батрименко (підрозділ 5.5), А. В. Негода (підрозділ 5.4),
А. М. Копистира (підрозділ 4.6), Р. Д. Стаканов (підрозділ 3.2),
Д. М. Русак (підрозділ 4.2, 4.5), М. М. Відякіна (підрозділ 1.5, 3.5, 4.7, 5.1), М. П. Хмара,
Ю. О. Шкарблук (розділ 6), Р. В. Михайлов (підрозділ 4.8), Н. М. Рилач (підрозділ 3.1),
А. С. Нанавов (підрозділ 3.6), Л. О. Шворак (підрозділ 2.2, 5.6),
П. П. Яремович (підрозділ 3.8)

Рецензенти:

д-р екон. наук, проф. Бураковський І. В.
д-р екон. наук, проф. Рогач О. І.

Рекомендовано до друку вченою радою
Інституту міжнародних відносин
(протокол № 6 від 22 грудня 2015 року)

Ухвалено науково-методичною радою Київського національного університету імені
Тараса Шевченка
(протокол № 3-15/16 від 1 березня 2016 року)

ISBN 978-966-439-907-1

Розвиток новітніх форм міжнародної економічної інтеграції на початку XXI століття: монографія / О. І. Шнирков, А. С. Філіпенко, Р. О. Заблоцька, З. О. Луцишин та ін. ; за ред. О. І. Шниркова. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2016. – 415 с.

The publication is produced within the implementation of the Jean Monnet Program Project N° 542395-LLP-1-2013-1-UA-AJM-CH “University Courses in European Economic Integration” (Grant Agreement N°2013-3086/001-001).

Публікація здійснена в рамках виконання проекту програми Жана Моне №542395-LLP-1-2013-1-UA-AJM-CH «Університетські курси з європейської економічної інтеграції» (грантова угода N°2013-3086/001-001)

This project has been funded with support from the European Commission. This publication reflects the views only of the author, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Цей проект одержав фінансування за підтримки Європейської Комісії. Ця публікація відображає точки зору авторів, а Європейська Комісія не може бути відповідальною за будь-яке використання інформації, що міститься у виданні.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

AJCEP – Угода про всеохоплююче економічне партнерство між Японією та державами-членами Асоціації держав Південно-Східної Азії

ALBA - Боліваріанський альянс для народів нашої Америки (Alianza Bolivariana para los Pueblos de Nuestra América)

AMU – Марракешська угода про Союз арабських країн Магрибу

АРЕС- Азійсько-Тихоокеанське економічне співтовариство (Asia-Pacific Economic Cooperation)

ВСЕАО – Центральний банк західноафриканських держав

CALS-технологія – метод проектування і виробництва високотехнологічної та наукомісткої продукції (англ. – Continuous Acquisition and Lifecycle Support)

CASE – набір інструментів і методів програмної інженерії для проектування програмного забезпечення (англ. – Computer Aided Software Engineering)

CELAC - Співдружність держав Латинської Америки та Карибського басейну (Comunidad de Estados Latinoamericanos y Caribeños)

СЕМАС – Економічне і монетарне співтовариство Центральної Африки

СЕРЕА - Всеохоплююче східноазійське економічне партнерство (Comprehensive Economic Partnership for East Asia)

СЕТА - Всеосяжна торговельно-економічна угода (від англ. Comprehensive Economic and Trade Agreement)

СОРЕСА - Спільний ринок країн Східної та Південної Африки

СОРДС - електронна служба інформації ЄС з НДДКР та інноваційної політики

СРТФ – (від англ. – Customs Procedures and Trade Facilitation) – митні процедури і сприяння торгівлі

СР – логістична технологія «безперервного поповнення запасів» (англ. – Continjous replenishment)

СРЕСТ - Комітет з наукових і технологічних досліджень
ДСТІ/СТР/ОЕСД - звіт «Доступ і розширення науково-технологічної бази знань»

ДРР ІІ – метод планування ресурсів усієї системи дистрибуції: площі складів, обладнання, вантажо-розвантажувальної техніки,

людських ресурсів, потреби в транспортуванні, фінансах (англ. – Distribution resource planning)

EAC - Східноафриканське співтовариство

EAFTA - Східноазійська зона вільної торгівлі (East Asia Free Trade Agreement, EAFTA)

ECLS – Східнокарибське управління послуг зв'язку (Eastern Caribbean Liaison Services Office)

ECOWAS - Економічне співтовариство країн Західної Африки

EIT - Європейський інститут інновацій і технологій

EMFTA – Європейська середземноморська зона вільної торгівлі

ELA – Європейська логістична асоціація (англ. – European Logistics Association)

EMA - Європейська валютна угода (European Monetary Agreement, EMU)

EPO- Європейське патентне відомство

ESMA – Європейське управління із нагляду за ринком цінних паперів

ESTA - Європейська науково-технологічна асамблея

«Euro-Log» – інтеграційна структура в логістиці (англ. – The integration company for logistics)

Eurostat- Європейське статистичне агентство

FEALAC - Форум співробітництва Східна Азія-Латинська Америка (англ. – Forum for East Asia-Latin America Cooperation)

GAFTA – Велика арабська зона вільної торгівлі, ГАФТА (Greater Arab Free Trade Area)

IRDAC Консультативний комітет промислових досліджень і розробок

ISDS – Механізм врегулювання спорів між інвесторами та державами (Investor-State Dispute Settlement)

ISO- Міжнародна організація зі стандартизації

JRC - Об'єднаний дослідницький центр

CIP - Рамкова програма конкурентоспроможності та інновацій

MAP - Програма партнерства з оздоровлення економічного розвитку Африки в новому столітті

MEDA – (від англ. The MEDA programme) – головний фінансовий інструмент ЄС в реалізації «європейського-середземноморського партнерства» (Euro-Mediterranean

Partnership) з державами східного та південного Середземномор'я

MILA - Інтегрований фондовий ринок Латинської Америки (Mercado Integrado Latinoamericano)

MRP II – метод ефективного планування ресурсів виробничого підприємства (англ. – Manufacturing resource planning)

NAI - Нова африканська ініціатива

NEPAD - Нове партнерство для розвитку Африки

OECS – Організація східнокарибських держав

ОТР – система організації виробництва і постачання (англ. – Optimized Production Technology)

PACER – Тихоокеанська Угода про тісніші економічні відносини (від англ. PACER– the Pacific Agreement on Closer Economic Relations)

РАЕС - Панафриканське економічне співтовариство

РСА – своєчасні корегуючі заходи в межах функцій ЄЦБ (Prompt Corrective Action)

PPS – Сервіс державних фармацевтичних закупівель (Pharmaceutical Procurement Services)

QR – матричний штрих-код (англ. – Quick response)

ROO – (від англ. – Rules of Origin) – правила походження

SADC - Співтовариство з розвитку країн Південної Африки

SPARTECA – Угода Південно-Тихоокеанської регіональної торгівлі та економічного співробітництва (від вгл. The South Pacific Regional Trade and Economic Co-operation Agreement)

SPS – (від. англ. – Sanitary and Phytosanitary Measures) – санітарні та фітосанітарні заходи

STRACAP – (від. англ. Standards, Technical Regulations and Conformity Assesment Procedures) – стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності)

ТАФТА - Трансатлантична зона вільної торгівлі (Transatlantic Free Trade Area)

ТЕР - Програма розширення торгівлі (від англ. The Trade Enhancement Programme (TEP))

ТФТА - Трьохстороння зона вільної торгівлі

TPP - Транс-Тихоокеанське партнерство (Trans-Pacific Partnership)

T-TIP - Трансатлантичне торговельне та інвестиційне партнерство

ТРІМ – Інвестиційні заходи, пов’язані з торгівлею (англ. TRIM - Trade-Related Investment Measures)

UNASUR - Союз південноамериканських націй (Unión de Naciones Suramericanas)

UNECA - Економічна комісія ООН для Африки

WAEMU – Західноафриканський економічний і монетарний союз

ААНЗФТА - Австралійсько-Новозеландська торговельна угода
AANZFTA

Абз. – абзац

АІФТА - зона вільної торгівлі Індія Індія-АСЕАН

АКТ - країни Африки, Карибського та Тихоокеанського басейнів

АНЗСЕРТА – Угода про тісніше економічне співробітництво між Австралією та Новою Зеландією

АНЗІОС – «Тихоокеанський пакт безпеки» (від. англ. ANZUS Security Treaty – Australia, New Zealand, United States)

АПЕК – Азійсько-Тихоокеанське співробітництво

АР - Тихоокеанський альянс (ТА) (Alianza del Pacífico)

АСЕАН - Асоціація держав Південно-Східної Азії (Association of SouthEast Asian Nations, ASEAN)

АСЕАН+3 – Асоціація держав Південно-Східної Азії + КНР, Пд. Корея, Японія

АСЕАН+6 – Асоціація держав Південно-Східної Азії + КНР, Японія, Пд. Корея, Індія, Австралія, Нова Зеландія

АСЕМ – Азіатсько-європейський форум

АТЕС - Азійсько-Тихоокеанське економічне співробітництво (The Asia-Pacific Economic Cooperation, АРЕС)

АТР – Азійсько-Тихоокеанський регіон

АФТА –Зона вільної торгівлі АСЕАН

БРІКС – від англ. BRICS – Бразилія, Росія, Індія, Китай, ПАР

ВВП – Валовий внутрішній продукт

ВНЗ - вищий навчальний заклад
ВСП – Всеохоплююче стратегічне партнерство між ЄС та Китаєм
ГАТС – Генеральна угода з торгівлі послугами (англ. General Agreement on Trade in Services)
ГАТТ – Генеральна угода з торгівлі і тарифів
ЕКОВАС - Економічне співтовариство країн Західної Африки
САВТ - Європейська асоціація вільної торгівлі (European Free Trade Association, EFTA)
ЄАЕС - Євразійський економічний союз
ЄБРР – Європейський банк реконструкції та розвитку
ЄврАзЕС - Євразійське економічне співтовариство
Євро-Мед – Євро-Середземноморського партнерства
ЄВС - Європейський валютний союз
ЄЕС - Євразійський економічний союз
ЄМБН - Єдиний механізм банківського нагляду
ЄМІ - Європейський монетарний інститут (European Monetary Institute, EMS),
ЄМРПБ - Єдиний механізм роботи з проблемними банками
ЄПК - Європейська патентна конвенція
ЄПС - Європейський платіжний союз (European Payments Union, EPU)
ЄС – Європейський Союз
ЄСМ – Європейський Стабілізаційний Механізм
ЄФВС - Європейський фонд валютного співробітництва (European Monetary Cooperation Fund, EMCF)
ЄФПБ - Єдиний фонд порятунку банків
ЄФТА – Європейська зона вільної торгівлі
ЄНП - європейський науковий простір
ЄЦБ - Європейський центральний банк (European Central Bank, ECB)
ЗВТ - зона вільної торгівлі
ЗВТ АСЕАН – Зони про вільну торгівлю між країнами АСЕАН
ЗВТ КНРПК – Зона вільної торгівлі КНР-Корея
ЗВТ КНРЯПК – Зона вільної торгівлі між КНР, Японією, Південної Кореї Кореєю
ЗВТ КПК – Зона вільної торгівлі КНР-Південна Корея

ЗВТ КЯ – Китайсько-японська угода про зону вільної торгівлі
ЗВТ-ЯПК – Зона вільної торгівлі Японія-Південна Корея
ЗМІ – Засоби масової інформації
ІБСА - від англ. IBSA – Індія, Бразилія, ПАР
КАРИКОМ - Карибське співтовариство
КАФТА - *Зона вільної торгівлі* Китай-АСЕАН (China-ASEAN Free Trade Area)
КНР – Китайська народна республіка
КОМЕСА – Спільний ринок країн Східної та Південної Африки
КЯПК – КНР-Японія-Корея торговельна та інвестиційна співпраця
ЛАД – Ліга арабських держав
ЛВС - Латинський валютний союз
МВФ – Міжнародний Валютний Фонд
МГЛК – Міжнародні господарські логістичні комплекси
МЕРКОСУР - Спільний ринок країн Південної Америки
МС – митний союз
МТК – міжнародні транспортні коридори
НАФТА – Північноамериканська зона вільної торгівлі
НДДКР - науково-дослідні та дослідно-конструкторські розробки
НІС - національна інноваційна система
НДІ - науково-дослідний інститут
НТБ - нетарифні бар'єри
НТП - науково-технічний прогрес
ТАФТА – Трансатлантична зона вільної торгівлі
ТНК - транснаціональна корпорація
ОЕСР – Організація економічного співробітництва та розвитку
ООН – Організація Об'єднаних Націй
ОЧЕС – Організація Чорноморського економічного співробітництва
ПАМС - Південно-Африканський митний союз
ПАФТА (РАФТА) – Панарабська зона вільної торгівлі, ПАФТА (від англ. Pan-Arab Free Trade
ПДВ – податок на додану вартість
ПІІ – прямі іноземні інвестиції
ПРЗВТ – Поглиблена та розширена зона вільної торгівлі

ПТУ – Преференційна торгова угода
РВЕП - Регіональне всеосяжне економічне партнерство (англ. –
Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP))
РП- рамкова програма
РТУ – Регіональна торгова угода
САС - Східноазійський саміт
САС - Східноафриканське співтовариство
СЕПЕА - Всеосяжне Економічне Партнерство країн Східної
Азії
СОТ – Світова організація торгівлі
СОТ+, СОТ-Х - поглиблені та розширені екстенсивні зони
вільної торгівлі (“intensive” and “extensive”
integration: WTO+ and WTO-X)
СРК - Союз ринків капіталів
Ст. – Стаття
СФГД – Спільний фонд гарантування депозитів
ТРІПС – Торговельні аспекти прав інтелектуальної власності
(англ. Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights
(TRIPS))
ТТІП - Трансатлантичне торговельне та інвестиційне
партнерство
ТТР - Транс-тихоокеанське партнерство (Trans-Pacific
Partnership, ТТР)
франк КФП- французький тихоокеанський франк
ЮНСІТРАЛ – Комісією ООН з права міжнародної торгівлі
ЯАФТА – зона вільної торгівлі Японія-АСЕАН

Передмова

Розвиток світового господарства на початку XXI століття характеризується поглибленням двох взаємопов'язаних фундаментальних процесів – формуванням глобальних виробничих мереж та інтенсифікацією міжнародної економічної інтеграції.

Сучасний етап науково-технічної революції вносить принципові зміни до міжнародного поділу праці. Швидке зростання номенклатури та різноманіття продуктів та послуг, які пропонуються на світових ринках, перехід до принципово нових технологій виробництва, необхідність концентрації значних ресурсів на рівні підприємств, галузей та сфер виробництва дедалі унеможливають здатність окремих, навіть самих потужних, національних економік ефективно конкурувати на зовнішніх ринках по широкому переліку готових товарів. Фрагментація міжнародного виробництва, спеціалізація країн лише на окремих складових спільного виробничого процесу з подальшим об'єднанням їх потенціалів стає імперативом розвитку та формою зняття обмежень у сучасному міжнародному поділі праці. Ті країни, які інтенсивно інтегруються у глобальні, регіональні та двосторонні ланцюжки створення доданої вартості, мають найбільші темпи економічного зростання. Ті країни, які обмежують свою участь у таких мережах лише висхідними, первинними товарами (upstream goods) та/або імпортом вже готової продукції (downstream goods) залишаються на периферії світового господарства.

Трансформація характеру та змісту міжнародного поділу праці на основі поглиблення фрагментації міжнародного виробничого процесу об'єктивно висуває нові вимоги щодо економічного середовища функціонування інтернаціональних виробничих мереж. Їх ефективний розвиток все більше залежить від усунення або зменшення різного роду бар'єрів на шляху руху всіх факторів виробництва (товарів, послуг, капіталу, інтелектуальної власності, робочої сили), створення більш-менш однорідного регуляторного середовища у межах таких мереж. Уругвайський раунд у рамках ГАТТ/СОТ (1994р.) заклав лише

мінімальні вимоги та спільні багатосторонні правила міжнародного руху товарів, послуг, інтелектуальної власності та, частково, капіталу. Але вони вже не відповідають повною мірою новим потребам формування та поглиблення міжнародних виробничих мереж. Дохійський раунд лише довів суттєво різне бачення окремих груп країн свого становища у системі сучасного міжнародного поділу праці. Отже, подальше зближення існуючих та розробка нових, поглиблених правил міжнародної торгівлі все більш ефективним виявляється на груповій основі.

Таку функцію на початку століття починають інтенсивно та ефективно виконувати міжнародні інтеграційні угруповання. За останні 15 років їх кількість зросла у декілька разів. Але головним тут є не кількісні параметри, а якісні зміни у змісті та формах міжнародної економічної інтеграції: розвиток галузевих економічних союзів країн, поява нових форм та модифікацій економічної інтеграції, формування мегарегіональних об'єднань, початок розвитку міжрегіональних угруповань. У центрі розвитку таких інтеграцій знаходяться вже не прикордонні обмеження, а регуляторна кооперація, яка реально зближує економічні правила міжкраїнного переміщення та подальшого розміщення та використання всіх факторів виробництва. Міжнародна економічна інтеграція за сучасних умов стає передумовою та важливим чинником участі країн у глобальних, міжрегіональних та регіональних виробничих мережах.

Зрозуміло, що основну роль у процесі формування поглиблених та всеохоплюючих правил міжнародних економічних відносин у рамках інтеграційних об'єднань відіграють основні центри економічного розвитку сучасності – ЄС, США, КНР. Важливою є також роль і нових центрів економічного зростання. Іншим країнам треба швидко визначатися з власними стратегіями свого інтеграційного розвитку, адже гальмування цього процесу може так і залишити їх на периферії світогосподарських процесів.

4. Kurtenbach E. APEC nations pledge support for TPP / Kurtenbach E. // [Electronic Resource]. – Mode of Access:<http://www.chinapost.com.tw/business/global—markets/2011/11/15/322959/APEC—nations.htm>

4.3. Економічний потенціал Всеохоплюючого стратегічного партнерства ЄС та КНР

Укладення угоди про всеохоплююче стратегічне партнерство між ЄС та Китаєм (ВСП) викликало інтерес із боку вчених, які висвітлюють роль характеру закордонної політики Китаю та ЄС у побудові ВСП. На думку Д. Скотта [11], як ЄС, так і Китай розглядають себе як «новонароджені сили на міжнародній сцені». Важливим для Китаю у цьому контексті є концепція «багатополарності» його зовнішньої політики, згідно з якою Китай підтримує європейську інтеграцію, виходячи з того, що більш сильний ЄС буде одним зі значних гравців на терені багатополосного світу поряд із Китаєм. ЄС, стратегічною концепцією якого є Стратегія європейської безпеки [1], також бачить себе суб'єктом, спроможним будувати відносини з іншими великими партнерами, такими як Китай, виступаючи «оплотом організації нового світу» [10]. Водночас, В. Келлеген [2] оцінює ВСП як проект для внутрішньої та зовнішньої легітимізації так званих атрибутів зовнішньої політики Китаю та ЄС.

Існує десять основних керівних принципів побудови й реалізації всеохоплюючого стратегічного партнерства ЄС та КНР.

1. Стратегічні питання мають головне значення для стратегічних партнерств. Стратегічне партнерство має бути повним і охоплювати широкий спектр питань політики, але сьогодні переважне значення у взаємодії ЄС із КНР мають торговельні та економічні проблеми. Такий акцент не дивує, якщо врахувати компетенції та порівняльну перевагу ЄС, а також той факт, що ЄС є головним торговим партнером більшості з країн, з якими ним було підписано ВСП. Тому

проблемою тут є не акцент на торговельні та економічні питання, а їх відрив від політичної співпраці. Стратегічне партнерство буде дійсно стратегічним лише тоді, коли воно виходить за межі економічного блоку відносин. Воно має зосереджуватись на ефективному вирішенні політичних питань і питань безпеки на системній та структурованій основі, включаючи спільні зусилля у протистоянні геополітичним кризам і звичайним міжнаціональним загрозам.

2. Стратегічні партнерства будуються на співпраці у визначених сферах. Двосторонні відносини природно сприймаються як база для вирішення різних питань, але така логіка має бути переосмислена, принаймні частково. Стратегічне партнерство не призводить автоматично до співпраці у всіх галузях та однакової ефективності від його реалізації у кожному випадку.

3. Саміти є одним з елементів процесу стратегічного партнерства.

4. Стратегічні партнерства виходять за межі двосторонніх відносин. Стратегічні партнерства фокусуються на двосторонніх відносинах, але нерідко досягнення аносованих цілей залежить від участі третіх країн. Цьому сприяє логіка так званої змінної геометрії, коли під «тримірністю» мається на увазі співпраця в третіх регіонах, де ЄС та його партнери мають взаємні або навіть спільні інтереси.

5. Стратегічні партнерства сумісні з ефективною багатосторонністю. Просування ідеї «ефективної багатосторонності» є головною метою зовнішньої політики ЄС, як це заявлено у Європейській стратегії безпеки – 2003, і має залишатися такою. Якщо новий глобальний порядок виникне за межами ефективної багатосторонньої рамкової угоди, ЄС втратить впливовість в міжнародних переговорах, оскільки він не має традиції проведення реальної політики («realpolitik»), в якій двосторонній підхід превалує над багатосторонніми відносинами, навіть на міжнародних форумах. Таким чином, стратегічні партнерства являють собою спробу надати більше значення ЄС, ніж національній дипломатії країн-членів, і не тільки у відповідності з Лісабонським договором. У ЄС зараз є й

інструменти, й легітимні підстави діяти від імені Європи щодо третіх країн.

Таким чином, ЄС має всі підстави активно формувати багатосторонній світовий порядок, і саме стратегічні партнерства можуть стати важливим знаряддям у цій справі. При цьому ЄС має щонайменше користуватися вищезгаданою «змінною геометрією» для укладання угод на багатосторонньому рівні та посилення багатосторонньої системи. Більше того, стратегічні партнерства забезпечують для ЄС привілейований канал для поступового зближення та елімінування нарощення дивергентних процесів з його стратегічними партнерами за межами та в межах багатосторонньої системи.

6. Стратегічні партнерства несумісні з регіональним підходом. ЄС традиційно підтримує регіональну інтеграцію в усьому світі, що відповідає його власній ідентичності та його підходу до побудови міжнародних відносин. Водночас, в останні роки стратегічні партнерства створювалися як замітник регіональної інтеграції, яку традиційно відстоював ЄС. Зрушення у бік двостороннього рівня угод є результатом поєднання таких факторів, як: нова багатополарність; підвищення ролі ЄС у міжнародних відносинах; обмеження, притаманні регіональним організаціям. Таким чином, сила стратегічних партнерів порівняно з іншими країнами змінюватиме регіональну динаміку з неминучими наслідками для регіональної інтеграції.

7. Стратегічні партнерства є частиною більш широкій стратегії. Ідеї стратегічного партнерства мають поступово інтегруватися в інші європейські стратегії.

8. Потреба в посиленні координації. Ефективні стратегічні партнерства потребують активної координації на двох різних рівнях. По-перше, ЄС повинен забезпечити координацію з країнами-членами. Європейці повинні дійти згоди щодо єдиного, скоординованого документа з ключових питань міжнародного порядку денного, зокрема з питань, які є спільною компетенцією країн-членів, та, обов'язково, з питань, які є винятковою компетенцією ЄС. Деякі країни-члени

створили власні партнерства з партнерами ЄС, наприклад зі США та Китаєм, але ці двосторонні відносини не повинні ані конкурувати із зусиллями ЄС щодо стратегічних питань, ані підривати ці зусилля. По-друге, необхідно покращувати координацію всередині інститутів ЄС та між ними.

9. Трансатлантичне партнерство є стратегічним активом.

10. Гнучкість переліку стратегічних партнерів.

Оцінюючи ступінь «стратегічності» КНР для ЄС, необхідно розглянути не лише публічні документи і заяви стратегічного характеру, а й узгодженість та поточні результати політики ЄС у цьому напрямі.

ЄС та КНР встановили дипломатичні відносини у травні 1975 року. Починаючи з першого стратегічно важливого документа «Довгострокова політика китайсько-європейських відносин» [5], випущеного Комісією ЄС в 1995 році, співпраця між Китаєм і ЄС стала розвиватися особливо швидко. Документ запропонував встановлення довгострокових відносин з КНР, «що відображали б його глобальний і регіональний економічний і політичний вплив» [5]. Розглядалася можливість розвитку відносин з КНР через розширення сфер співпраці. З моменту анонсованої КНР заяви в січні 1995 року про намір вступити до СОТ, Китай в європейському середовищі почав сприйматись як нова економічна держава. У 2003 році Європейська рада приймає Європейську стратегію безпеки, в якій КНР названий стратегічним партнером Євросоюзу. Китайський уряд тоді ж в 2003 році випустив першу власну доповідь, що стосується політики відносно ЄС, яка стала першим документом КНР, адресованим конкретній країні або регіону, коли-небудь прийнятим Пекіном, що свідчило про велике значення, яке КНР готовий був приділити Європі [14]

У КНР, у відповідності до нової стратегії зовнішньої політики, існують особливі типи партнерства з іншими учасниками міжнародних відносин. Так, щодо ЄС з 1998 року діє Конструктивне партнерство КНР-ЄС [4]. У Європейському союзі також існує ряд документів, покликаних врегулювати відносини з Азією взагалі і з Китаєм зокрема. Прикладом може служити «Нова стратегія відносно Азії» [3], прийнята в 1994

році, а також «Європа та Азія: стратегічна основа для просунутого партнерства», прийнята в 2001 році [12]. Відносини між Європою та Азією розвиваються також у форматі АСЕМ (Азіатсько-європейський форум) [13].

У ЄС на офіційному рівні в якості основних напрямків співпраці з КНР виділяють наступні [11]: політичний діалог (у тому числі діалог у сфері прав людини); торгово-економічне співробітництво; сприяння розвитку КНР (просування економічних і соціальних реформ, співпраця по лінії місцевого управління, адміністративних і судових органів); співпраця у сфері науки і технологій, енергетики, а також в питаннях захисту навколишнього середовища; взаємодія у сфері інформаційного суспільства та ЗМІ.

Щорічний Стратегічний діалог на вищому рівні з політичних, двосторонніх та глобальних питань завершився створенням у 2012 р. Діалогу на вищому рівні між КНР та ЄС, який заклав основу для проведення щорічного саміту ЄС–Китай. Сімнадцята зустріч лідерів ЄС та КНР в цьому форматі відбулась в Брюсселі 29 серпня 2015 р. Таким чином, **всеохоплююче стратегічне партнерство між ЄС та КНР, яке розпочалося у 2013 році**, набуло подальшого розвитку і вийшло за суто економічні межі, сприяючи підприємництву, міжнародній безпеці, захисту навколишнього середовища і обміну вченими, що мало довгострокові вигоди для громадян як ЄС, так і КНР.

Наразі діють понад 60 діалогів вищого рівня, які сприяють побудові широкомасштабних відносин. Порядок денний співпраці між ЄС та КНР до 2020 р. [6], ухвалений на 16-му саміті ЄС–КНР у листопаді 2013 року, заклав базу для відносин між Китаєм та ЄС до 2020 року у чотирьох головних сферах: мир, процвітання, сталий розвиток та обмін між людьми. КНР також формує перед Європою серйозні економічні виклики. Так, країни-члени ЄС не дійшли згоди щодо відповіді на зростання економічної конкуренції. На одній чаші ваг знаходяться ті країни ЄС, які розглядають конкуренцію з боку КНР як загрозу їхнім національним економікам. Серед них - Італія, Португалія та Іспанія, зайнятість в яких в основному залежить від

трудомістких галузей обробної промисловості, але через надто високі витрати на працю їхні товари не можуть конкурувати з масовим виробництвом на Сході. Зважаючи на їхні негативні торговельні баланси для них має значення кожен контейнер з китайським одягом або взуттям. Промислово розвинені країни, як Німеччина, Фінляндія та Швеція, завжди складали противагу вищезгаданій групі країн. Бажаючи більш відкритих торговельних відносин із КНР, вони відхиляли пропозиції щодо запровадження заходів протидії, зокрема антидемпінгових процедур. Водночас, в результаті глобальної економічної кризи вони також стали більше відчувати конкурентний тиск та схилитися до захисту національних ринків. Одним із нових явищ останнього часу стало більш позитивне ставлення до КНР з боку нових країн-членів ЄС. Спочатку вважалося, що країни Східної Європи розглядатимуть Китай як економічного конкурента, але вони, навпаки, забажали більш тісних торговельних відносин з КНР.

Скорочення європейського експорту до США підсилило занепокоєння щодо ситуації, коли тільки 3 з-серед 25 країн-членів ЄС мають активне сальдо торговельного балансу з Китаєм. В результаті цього країни-члени ЄС почали більше наполягати на необхідності взаємності. Проблема конкуренції в торгівлі може бути частково залагоджена можливостями китайського ринку для європейських країн, особливо ринку послуг, а також шляхом покращення захисту їхньої інтелектуальної власності в КНР. Однак посилення суперечок між Пекіном та Брюсселем щодо створення цього так званого «ігрового поля на економічному рівні» стало очевидним під час переговорів щодо нового партнерства і угоди про співпрацю. Серед іншого, європейські чиновники почали висловлювати занепокоєння щодо державної підтримки у КНР окремих галузей економіки, зокрема зростання державної підтримки технологічної модернізації та намагання зробити державні компанії ключовими у секторів послуг.

Попри неоднозначність інтерпретацій місця і ролі міжкраїнового стратегічного партнерства, співпраця ЄС та КНР характеризується наступним:

1. ЄС та Китай мають одні з найбільших за обсягом у світі торговельні відносини. ЄС є найбільшим торговельним партнером КНР, тоді як КНР є другим найбільшим торговельним партнером ЄС, поступаючись лише США. Торгівля товарами між ЄС та КНР у 2014 р. склала 467 млрд. євро, а торгівля послугами сягнула 54 млрд. євро. Торгівля та обмін інвестиціями між ЄС та КНР стали одним з головних джерел добробуту, створення робочих місць, розвитку та інновацій. Обидва партнери спільно діють для забезпечення швидкого, сталого та збалансованого зростання, а також мають спільну зацікавленість у роботі в напрямку більш стабільного та безпечного світу, в якому панує загальний добробут.

2. Частка ЄС у сукупному обсязі прямих іноземних інвестицій (ПІІ) до КНР є стабільною та складає приблизно одну п'яту. Завдяки цьому ЄС входить до першої п'ятірки постачальників ПІІ до КНР. Однак цю частку можна набагато збільшити, оскільки вона складає лише 6% від сукупного обсягу ПІІ з ЄС, а частка ЄС у сукупних ПІІ з КНР залишається такою ж малою. Переговори між ЄС та КНР щодо інвестицій спрямовані на покращення доступу на ринок інвестицій, а також загального інвестиційного клімату в КНР для інвесторів із ЄС і навпаки.

3. ЄС і КНР також працюють в напрямку зближення стандартів. Сучасна система стандартизації КНР базується на близько сотні європейських стандартів, що сприяє полегшенню торгівлі. Європейсько-китайська інформаційна платформа стандартизації надає компаніям легкодоступну, чітку та безплатну інформацію щодо стандартів та доступу на ринок для продукції, яка регулюється законодавством ЄС та КНР.

4. Більш безпечна продукція для європейських споживачів. Інформація про небезпечну нехарчову продукцію, імпортовану з КНР та таку, що потрапила до Європейської системи швидкого оповіщення, передається китайській владі починаючи з 2006 року. Відтоді це дозволило китайській владі розслідувати понад 3000 випадків та припинити експорт тих видів продукції, які були підтверджені як небезпечні.

5. ЄС та Китай зобов'язуються розвивати митну співпрацю та покращувати зв'язки у цій сфері для полегшення та прискорення торгівлі та боротьби з нелегальними потоками товарів. Важливою її частиною є взаємне визнання уповноважених економічних операторів (це поняття було впроваджене в 2005 році після прийняття Всесвітньою митною організацією першої редакції Рамкових стандартів безпеки і спрощення міжнародної торгівлі), з приводу чого було підписано спільну заяву під час саміту ЄС–Китай у 2015 році.

6. Серед іншого, співпраця відбувається під таким гаслами: «зробимо світ більш безпечним місцем»; «люди, освіта та обміни»; «права людини та розвиток». Зокрема, партнерство в сфері енергетики, інновацій та розвитку передбачає врахування проблем глобального потепління. Так, уряд Китаю підвищив увагу до захисту навколишнього середовища і актуалізував необхідність поступового переходу на філософію низьковуглецевої економіки, що створило б нові можливості для розвитку співпраці між ЄС та КНР у вирішенні проблем навколишнього середовища та змін клімату на національному та глобальному рівні. Протягом 2005–2020 років КНР планує скоротити викиди CO₂ на 40–45%.

7. Задоволення потреб в енергії має вирішальне значення як для економіки КНР, так і країн ЄС, а тому двостороння співпраця, серед іншого, фокусується на питаннях скорочення споживання енергії на тлі підвищення ефективності її використання та забезпечення її стабільного постачання.

8. ЄС та КНР співпрацюють у сфері зміни клімату задля інвестування у розвиток економічно ефективного виробництва з низьким рівнем споживання вугілля. Під егідою Рамкової конвенції ООН щодо зміни клімату за результатами Конференції ООН з проблем зміни клімату активізовано двосторонню співпрацю з проблем клімату в таких сферах, як: внутрішня політика пом'якшення наслідків кліматичних змін; реформування ринків вугілля; будівництво міст з низьким споживанням вугілля; скорочення викидів парникових газів літаками та суднами; торгівля викидами.

9. Починаючи з 2012 р. партнерство між ЄС та КНР щодо урбанізації спрямовується на вирішення економічних, соціальних та екологічних проблем урбанізації. За прогнозами, 250 млн. китайських громадян переселяться у міста у найближчі десятиліття. Очікувані вигоди від співпраці між ЄС та КНР включають зниження потреб китайських міст у ресурсах, підвищення якості життя у китайських містах і нові бізнес-можливості для компаній з ЄС. ЄС і КНР створюють місця-побратими та інші механізми сприяння обміну досвідом та спільним проектам в широкому спектрі видів діяльності - від створення енергоощадних будинків до комплексної утилізації води та відходів, в тому числі забезпечення соціальної інклюзивності, покращення місцевої інфраструктури, надання ефективних суспільних послуг, контроль над якістю міського повітря для покращення життя громадян.

10. ЄС і КНР співпрацюють у питаннях сталого розвитку сільської місцевості, а також у вирішенні таких проблем, як продовольча безпека (вирішення проблем органічного виробництва продовольства та боротьба із захворюваннями рослин і тварин). Згідно прогнозів, це, серед іншого, має вирішити проблему скорочення асиметрії розвитку між сільськими та міськими місцевостями.

11. Активною є співпраця в сфері технології та інновацій, особливо після створення у 2013 році діалогу між ЄС та КНР щодо співпраці у сфері інновацій на рівні міністерств. КНР є ключовим партнером в рамках Програми науково-технологічного розвитку ЄС «Горизонт – 2020» з бюджетом у 80 млрд. євро на 2014–2020 роки. Китайські дослідники та компанії запрошуються до участі на рівноправній основі у складі європейських дослідницьких колективів. Китай та ЄС співпрацюють над забезпеченням взаємного доступу до китайських та європейських програм фінансування досліджень та інновацій. Це передбачає запровадження правил участі, оснований на рівноправності у відносинах, регулярний обмін даними про фактичну кількість учасників та гарантію отримання учасниками своєчасної та чіткої інформації. Новий механізм спільного фінансування забезпечуватиме підтримку спільних

наукових та інноваційних проєктів у стратегічних сферах, що становлять спільний інтерес. ЄС та КНР також співпрацюють у питаннях скорочення ризику катастроф та їх контролю, включаючи створення стійких до землетрусів будинків, попередження хімічних аварій та готовність до їхнього усунення в разі їхнього настання, картографування населених пунктів.

12. Космос є сектором, де міжнародна співпраця є обов'язковою та необхідною. ЄС і КНР ведуть успішний діалог з питань супутникової навігації, спостережень Землі та досліджень космосу. Нещодавно ЄС і Китай досягли угоди щодо координації частот між навігаційними системами супутників Галілео і Бейду.

Окреслене дозволяє стверджувати, що стратегічне партнерство між ЄС і Китаєм має чимало напрямів для реалізації обоюдної інтересів. Водночас, перспективи побудови більш глибокого співробітництва обмежуються позицією КНР щодо недоторканості суверенності процесів прийняття рішень, спираючись на власні принципи. Існує очевидний розрив між підходом КНР, згідно з яким підґрунтям для співпраці мають бути різноманітність норм і спільні інтереси, і підходом Європи, згідно з яким відмінності в інтересах можуть бути подолані через досягнення згоди щодо універсальних політичних правил. Звідси слідує друге протиріччя. ЄС схильний вважати, що поява багатопольного світового порядку призведе до ефективної багатосторонньої співпраці, і що держави, подібні КНР, після цього відмовляться від принципів суверенності та невтручання. Водночас, Пекін застосовує усю свою потужну вагу для відстоювання цих принципів у міжнародних інституціях, таких як ООН. Нормативні рамки міжнародної співпраці є ключовим джерелом протиріч та перепорою для досягнення згоди щодо базових принципів співпраці. Цей розрив посилюється появою нової дилеми безпеки, яка збігається у часі з ерозією біполярного світового порядку. Поведінка Китаю в Африці показує, що КНР активно використовує відмінність у політичних нормах як джерело впливу в конкуренції з іншими державами. Коли КНР шукає нових політичних і торговельних партнерів, він

побоюється програти іншим сильним країнам, що розвиваються, які інтерпретують суверенність так само, як і він, а це означає, що КНР буде ще менше здатний до поступок Європі. Така ситуація також впливає на *modus operandi* обох сторін у міжнародних відносинах, тож Європа і Китай визнають потребу в стабільності та мирній співпраці.

Що стосується подальших перспектив стратегічного партнерства, то основним завданням для ЄС та КНР є створення механізму, здатного, з одного боку, формулювати довгострокові цілі співробітництва, а з іншого – запобігати появі нових проблем (наприклад, сприяти вирішенню питання про зняття ембарго на постачання зброї або проблем у торгівлі текстилем). ЄС має намір змусити КНР підписати так звані «casuals» - стандартні статті - з міграції, захисту інтелектуальної власності та підтримки спільних цінностей. На думку ряду експертів, ЄС не повинен боятися робити ув'язок між своїми можливостями впливу на КНР і вимогами до нього. Наприклад, якщо китайська сторона розраховує на допомогу від ЄС у сфері енергозбереження та у скороченні забруднення, Євросоюз повинен обумовити її надання згодою КНР більш активно залучатися до переговорів з проблем зміни клімату; зняття ембарго на поставки озброєнь має відбутись лише у випадку демонстрації реальних зусиль в галузі захисту прав людини та посилення контролю над експортом військових технологій; підтримка Брюсселем програм регіонального розвитку має надаватись в разі протидії з боку КНР нелегальній міграції та торгівлі людьми.

Таким чином, відносини між ЄС і КНР продемонстрували потужний імпульс на тлі зростаючої економічної взаємозалежності, що супроводжується постійним поглибленням політичного діалогу. Мова поки не йде про повне заміщення двосторонніх відносин країн-членів ЄС та КНР на діалог з Брюсселем, однак по мірі затвердження ЄС в ролі глобального лідера, відносини з ним відіграватимуть дедалі більшу роль для КНР, який прагне зайняти домінуючу позицію у світовій політиці.

Література

1. A secure Europe in a better world European security strategy [Electronic resource] // European Council. – Mode of access: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>.
2. Callahan W.A. Future imperfect: The European Union's encounter with China (and the United States) / W.A. Callahan // *Journal of Strategic Studies*. - 2007. - Vol. 30 (4-5). - P. 777-807.
3. China // Delegation of the European Commission to China [Electronic resource]. – Mode of access: http://ec.europa.eu/external_relations/china/index_en.html.
4. Zhao S. Chinese Foreign Policy. Pragmatism and Strategic Behaviour // S. Zhao. - NY, London: An East Gate Book, 2003. - 238 p.
5. A Long Term Policy for China-Europe Relations [Electronic resource] // European Commission. – Mode of access: http://ec.europa.eu/external_relations/china/docs/com95_279_en.pdf.
6. EU-China 2020 Strategic Agenda for Cooperation [Electronic resource] // European External Action Service. – Mode of access: http://eeas.europa.eu/china/docs/20131123_agenda_2020__en.pdf.
7. EU-China Political Dialogue [Electronic resource] // Delegation of the European Commission to China. – Mode of access: http://www.eu-in-china.com/euch_poli2.html.
8. Holslag J. China's Diplomatic Victory in Darfur / J. Holslag // *Journal of Contemporary China*. - 2008. - Vol. 17 (54). - P. 71–89.
9. Men J. The EU and China: Mismatched partners? / J. Men // *Journal of Contemporary China*. - 2012. - Vol. 21 (74). - P. 333-349.
10. Report on the Implementation of the European Security Strategy - Providing Security in a Changing World [Electronic resource] // European Council. – Mode of access: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/EN/reports/104630.pdf.
11. Scott D. The EU-China “Strategic Dialogue”: Pathways in the International System / D. Scott // *The International Politics of EU-China Relations* / D. Kerr, L. Fei. - Oxford: Oxford University Press, 2007. - P. 13-38.

12. Stokhof W. A Word about the EC's New Document, Europe and Asia: A Strategic Framework for Enhanced Partnership [Electronic resource] // IIAS Newsletter. – 2002. – Vol. 27. – Mode of access: http://www.iias.nl/nl/27/IIAS_NL27_02.pdf.

13. The Asia-Europe Meeting (ASEM) [Electronic resource] // European Commission. – Mode of access: http://ec.europa.eu/external_relations/asem/index_en.html.

14. Боков М. ЕС – Китай: незрелое стратегическое партнерство [Электронный ресурс] / М. Боков // Вся Европа. – 2009. – №5 (33). – Режим доступа: http://ec.europa.eu/external_relations/china/docs/com95_279_en.pdf.

15. Ренар Т. Внешняя политика ЕС: от диалога о стратегическом партнерстве к реальному стратегическому партнерству [Электронный ресурс] / Т. Ренар // Вестник международных организаций. – 2011. – №4 (35). – Режим доступа: <http://ecsocman.hse.ru/data/2011/12/29/1270394534/8.pdf>

16. Резнікова Н.В. Перспективи укладання і потенційні економічні ефекти регіональних торговельних угод в Південно-Східній Азії: аспекти незалежності в контексті нового регіоналізму / Н.В. Резнікова, О.А. Іващенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2015. – № 21. – С. 29-34.

17. Резнікова Н.В. Стратегічне партнерство як нова форма економічної інтеграції: аспекти незалежності ЄС та КНР / Н.В. Резнікова, О.А. Іващенко // Економіка та держава. – 2015. – № 12. – С. 6-9.

18. Резнікова Н.В. Теоретико-методологічні засади визначення економічної залежності в умовах двополярного зонування світової економіки / Н.В. Резнікова // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. — 2012. — № 4 (63). — С.38—42.

19. Резнікова Н.В. Економічні виклики незалежності: конфлікт інтересів в умовах глобальної взаємодії / Н.В. Резнікова // Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право. — 2013. — №1. — С. 181—187.

20. Резнікова Н.В. Економічна експансія в умовах становлення нового каркасу міжкраїнової взаємодії / Н.В. Резнікова // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник

наукових праць. Вип. 111. Ч. II (у двох частинах). — К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2012. — С. 90—100.

21. Резнікова Н.В. Міжнародне співробітництво в сфері економічної політики: проблема збереження суверенітету та аналіз потенційних вигод / Н.Резнікова // Актуальні проблеми міжнародних відносин. Випуск 113 (Частина II), 2013,— сс.149-159.

4.4. Зона вільної торгівлі ЄС - Японія: виклики і можливості

Через процеси, що відбуваються в міжнародній торгівлі, Токіо змушений заново визначати своє місце в міжнародному поділі праці і створювати нові можливості для свого експорту. Саме тому Японія прагне якомога інтенсивніше укладати двосторонні та регіональні угоди про вільну торгівлю, оскільки громіздкі і багатосторонні формати, не виправдовують себе, зважаючи на затягування переговорів і складність роботи.

На даний момент у Японії 14 угод про ЗВТ. Серед підписантів: АСЕАН, Мексика, Чилі, Індонезія, В'єтнам і єдиний представник Європи - Швейцарія. Найбільша економіка, з якою Японія має угоду такого типу - Індія. Її було укладено в 2011 р. На стадії переговорів або обговорення знаходяться угоди з такими країнами і структурами, як ЄС, Австралія, Республіка Корея, КНР, Монголія, Канада тощо.

Однією із найважливіших можна вважати майбутню угоду лідерів світового ринку, а саме створення зони вільної торгівлі між Японією та ЄС.

Інституціональною основою відносин між ЄС і Японією залишається прийнята в Гаазі в 1991 році Спільна декларація ЄС та Японії. Вона містить заклик до всесвітнього розширення відносин. Закінчення протистояння між СРСР і США породило ейфорію як у Європі, так і в Японії в питаннях про відхід від блоковості в міжнародних відносинах. Як заявив 2000 року міністр закордонних справ Японії Коно Їохей, "нове